

Commentarius in priorem Timothei epistolam : [Anonymus], [1533]

CONTENTS

CAPVT II.	2
A dhortor igitur uos, ut ante omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.	2
Pro regibus et omnibus in eminentia constitutis, ut placidam, ac quietam uitam degamus, in omni pietate et honestate.	3
Hoc enim bonum est et acceptum coram saluatore nostro deo, qui omnes homines uult saluos fieri, et ad agnitionem ueritatis uenire.	4
Vnus enim deus, unus etiam conciliator uel mediator dei et hominum homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. . .	5
Cuius testimonium temporibus suis confirmatum est, in quod positus sum ego praedicator et apostolus. Veritatem dico non mentior. Doctor gentium in fide et ueritate.	6
Volo autem uiros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira et disceptatione.	7
Similiter et mulieres in habitu ornato (amictu modesto) cum uerecundia et sobrietate (castitate) ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste preciosa, sed quod	8
deceat mulieres, promittentes (profitentes) pietatem per bona opera.	8
Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum, sed esse in silentio.	9
Adam enim primus formatus est, deinde Eua. Adam non rust deceptus, sed mulier seducta, obnoxia facta est praeuicationi.	10
Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserint in fide et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.	11
CAPVT III.	12
F idelis sermo.	12
Siquis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.	12

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.41]

non inficerentur, ideo prodidit eius malitias et ecclesiae patefecit, et is resipisceret, et illi sibi prospicerent. Sic olim excommunicatio in usu erat, sic publicorum facinorum propalatio et exhomologesis in aedificationem et pacem ecclesiae, utinam denuo hae consuetudines resumerentur.

CAPVT II.

Adhortor igitur uos, ut ante omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.

5 Igitur cum necessitate habere militare militiam periculosam cum fide et conscientia opus sit, ut malis imminentibus undique fortiter occurrere possis, et agere officium Spiritu sancto te uocante commissum, quae sine dei gracia et uirtute, nec a te, nec ab aliquo praelato haberi possunt.

Adhortor] Non impero, non urgeo, importunus ut dominus, sed ut fidelis pater
10 cohortor filium quem scito pro affectu sincero, et filii amore non minus complexaturum hortamentum, quam feruus imperium. Non enim praeceptum patris filius expectare debet, sed nutui solo insinuasse beneplacitum filio tantum suffecerit, ut protinus sedulo perficiat, quod patrem optare crediderit. Sic non mandatis,

COMMEN. IN PRIOREM

[p.42]

imperiis, iussionibus in rebus dei agendis, nec Christus, nec Apostoli id egerunt, sed
15 admonitionibus, orationibus, consiliis, adhortationibus suis profecerunt, ut nihil mandauerint, nisi quae pro charitate seruanda proponebant.

Vt ante omnia fiant orationes] Cum sanctum et deo aoeptum nihil prorsus ualeamus nostris fieri uiribus sine auxilio dei, nec uerba, nec opera, nec exempla nec sollicitudo aliqua nostra prosit quicquam, necesse erit ante omnia nostra conamina deum implorare,
20 eius ad iutorium petere, et asistentiam, ut ipse bonum inspiret, desiderari faciat, et perfici aliunde enim non obtinebimus.

Deprecationes] Orationes sunt ad deum, quibus aduersa quae meruimus peccatis nostris per dei misericordiam amoueri precamur, iram scilicet dei et iustam poenam, et angustias conscientiae, spiritus scilicet et corporis incommoda, tentationes periculosas,
25 et casus peccatorum.

Obsecrationes] Quibus per omnia sacra et deo grata consequi desideramus dona dei, nobis necessaria, spiritualia imprimis et corporalia, ut quod nostris meritis non possumus obtinere, eius nobis gratiam et Christi passione et meritis intercedentibus a domino postulemus concedi in gloriam dei.

30 Interpellationes] Cum unus pro alterius necessitate

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.45]

ex charitate sollicitus intercedit et pro fratre orat, ut uel aduersa amoueantur, uel optabilia

consequam tur, cum pro inuicem oramus ut saluemur. Graciarum ac.] Cum pro aoeptis beneficiis deum laudamus, et omnia ei accepta reddimus, et a nobisipsis nihil nos habuisse uel potuisse fatemur, nos uicissim suae uoluntati offerimus et beneplacito suo per omnia
 35 subiici desideramus, hoc est enim eucharistiae uerum et christianiss, sacrificium laudis, sc. et confessionis et gratia Pro om. INon solum amicis fidelibus, (rum actionis. iustis, familiaribus, nobis ipsis, benefactoribus, sed omnium maxime quam magis indigent dei magna misericordia, ut sunt inimici nostri, ut caritatem acapiant christianam, infideles, Iudaei, haeretici, ut respectu dei, lumine uerae fidei et ueritatis illustrentur et credant
 40 deo, iniusti et impii ut respiscant. Ignoti nobis ut domino miserante quilibet suis peccatis liberetur. Nihil unquam interorandum discriminis occurrat, quo minus affectuose pro uno genere hominum oremus quam pro alio uel excludere aliquos praesumamus uelfrigidius intendere. Non etiam ob beneficia tantum oremus, nostrum commodum, sed ex sola fraterna charitate ad orandum pmoueamur. Et quam id domino placere credimus, similia
 45 ab aliis desiderantes. Non dicit pro animabus, sed hominibus: animae enim nobis proximae non sunt, sed deo: uiui nobis commendantur, mortui deo. Nos contra ob quaestum cleri.

COMMEN. IN PRIOREM

[p.44]

Pro regibus et omnibus in eminentia constitutis, ut placidam, ac quietam uitam degamus, in omni pietate et honestate.

Reges Apostoli tempore infideles erant et fidelibus aduersarii sed tamen pro eis orari uoluit: imo tanto magis, quanto respectus dei magis eis pro regimine nostro necessarius
 50 ut boni fiant, ut tractabiles, ut mansuete ac benigne regant, ut sustinere possimus, ut cor eorum e domno regatur, ut tranquillius regamur ab eis, ut sapientia praestetur illis et clementia, et ante omnia timor dei et amor iusticiae.

Et omnibus qui in sublimitate consuluti sunt] Et coniunctio crebro expositiue accipienda. Regibus, id est, sublimibus: reges enim omnes sunt, qui in magistratu aliquo
 55 consuntuntur ut praesint et regant, moderentur. Constituti autem non ab alio, quam a deo. Omnis enim potestas a deo. Etiam mala propter peccata populi, et dei imminens iudicium, etiam mali confutuntur, ut per cos sua deus iudicia exequitur. Dabo tibi regem in furore meo. Effoeminati erunt principes eorum, etc. Maximam poenam de precabimur, si bonum principem orationibus promerebimur propter peccata populi.

60 Sublimitas est regere subiectos iuxta stilum Spiritus sancti et a deo ordinata, non ut honorentur, sed ut

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.45]

onerentur sollicitudine maiori prodesse cupientes eis quibus ut seruiant a deo dati sunt. Reges gentium dominantur et benefici dicuntur. Non sic reges fidelium, hi sciunt sese tanto modestores esse debere, quanto sunt multorum commodis destinati et obsequio
 65 charitatis deuincti. Debetur eis honor, reuerentia, timor et obedientia, et sustentari a subiectis. Ipsi uicissim debent amorem, curam, tutelam, instructionem, consolationem, regmen, coërtionem a malis ac poenam discolis.

Constituti] Non negligenter ol mittendum. Non sibi ipsis, prece precio, et inconstantia, sublimitas, et regimen ambienda, sed constitui debent ab aliis, nihil nisi sub
 70 ditorum bonum respicientibus, et non sine consensu eorum, ut non tam seruitus, quam administratio regiminis habeatur.

Vt placidam et quietam uitam agamus) Anniti omni studio debent reges, ut populus beneuolenter et cum gaudio, non ex trifticia obediant, sed placite optemperet ex sincero affectu, et sine murmure et dispicientia, si posset fieri sine uiolentia, ut sint omnia sine
 75 tumultu, uiolentia, odio, seditione, rebellione, sed Christana pace conuersentur, ut fratres, et domestici et discipuli Christi pacifici, modesti, mensueti et humiles. Haec est enim uita filicissima, planequebea

COMMEN. INPRIOREM

[p.46]

ta et Chriftiana.

Cum omni pietate et castitate] Melius honestate, faciunt haec duo perfectam quietem
 80 si deum nostrum colamus fide, spe, et charitate, ut totos nos ei committamus, ut patri et omnia quae occurrunt patris prouidentia et pietate euenire certo credamus, tunc enim murmur aomms minquam, temere non iudicabimus, sed ut sunt omnia, optima cordis pace ut patris beneficia amplectamur.

Honestas denique in conuersatione ad Christum et morum omnium castitas et temperantia, nos commendabit fratribus, cauebit offensam et inimicitias et perpetuam tranquillitatem fouebit et amicitiam quae inter inhonestos et leues constare non potest diu.
 85

Hoc enim bonum est et acceptum coram saluatore nostro deo, qui omnes homines uult saluos fieri, et ad agnitionem ueritatis uenire.

Quieta conuersatio nostra et tranquillitas simplicis obedientiae regibus etiam ethnicis exhibenda, bonum, est nobis, ut careamus dominantium molestia, ut non grassentur, non magis opprimant, non irritentur contra nos, et contra euangelicam doctrinam, non
 90 schandalizentur in moribus, ne ansam rapiant mouendi persecutiones, blasphemandi

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.47]

nomen Christi, tyrannidisque.

Cedet in gloriam magnam religionis nostrae, imo et domini dei nostri, qui per filium salualiit nos, si pacifice, mansuete et sedulo dominis obsequemur, subiecti omnibus in timore dei, monstrantes optimi optimas leges scriptas in cordibus nostris. Et ex bonis
 95 operibus nos considerantes, glorifiemat deum dum aliquando respectu misericordiae a deo fuerint uisitati, et ad cor et pium religiosu perducti, dominuque ; deum nostrum ex fidelum religione cognouerint, nobiscumqueuenerari ceperint, ora ionibus nostris domino commendari

Omne is hom.] Est enim dominus deus summae bonus et nihil odit eorum quae condidit, neminemqueuult perire, adest gratia sua omnibus, ut ueniant ad agnitionem ueritatis, quam per propheticas et euangelicas ac apostolicas fecit communem omnibus. uidetur hic denuo coniunctio et, expositiue sumi. Saluos uult fieri et ad agnitionem

ueritatis uenire, ut nihil sit aliud agnoscere ueritatem quam saluum fieri. Etiam uult
 omnes saluos fieri quia uocauit omnes, anuntiatur omnibus Christus, pro omnibus
 105 mostuus est, omnes ad se trahit, pro oibus tradidit semetipsum. contemptores autem dei
 et negatores non computentur inter omnia, sed rediguntur in nihilum, si sermo incidat
 quare non omnes beatitudinem assequantur qui sunt redempti, del allegabitur uo

COMMEM. IN PRIOREM

[p.10]

luntas, quae regula est iusticiae, et cuius non est quaerenda ratio, homines sumus, ipse
 deus nihil nobis debet, uoluntate signi et antecedenti uult omnes saluari dicunt scholastici.
 110 Agnitio ueritatis] Id est, Christi qui ueritas est, qui euangelium praedicauit, qui fidem
 salutis portum statuit et iusticiae, lux mundi qui illuminat omnem hominem ueritatem
 scientiae multas et mendacium. Christum scire sanctorum est, stultus fiat in hoc mundo
 sit ut sapiens et saluus.

*Vnus enim deus, unus etiam conciliator uel mediator dei et hominum homo Christus
 Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.*

Hic Apostolus summam Christianae fidei et ueritatis proponit, cuius solius agitur jiluus
 115 facit, omnes homines, qui scilicet agnoscunt, non simpliciter notitia, sed potius sapientia,
 qui sic nouerint, ut sapiant etiam quam suauis sit dominus, hunc ergo tenorem fidei et
 regulam discutiamus.

Vnus esse deus agnoscitur, cum praeter eum nihil aliud summum bonum desideratur,
 colitur, amatur, antefertur, confertur, nihil. Non uenter, non caro, et sanguis, aurum,
 120 honos, laus, et totus hic mundus Omnia haec postponuntur, non uerbo et lingua, sed

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.49]

corde et sensu, dum unum illud semper intendimus et attendimus, et propter eum omnia
 agimus Non circa plurima occupamur et distrahimur, hoc est uere agnoscere unum deum,
 praeter eum nihil desiderare quod non propter eum.

Vnus conciliator) Secundus articulus fidei, credere et scire Christum esse unicum
 125 mediatorem, quem statuit pater noster inter se et nos, ut cum essemus peccatores et a deo
 proiecti et inimici per Christum reconciliamur. Hic includitur esse omnes homines
 peccatores dei aduersarios et inimicos, deum etiam offensum omnibus, et abiectis
 damnasque ; in primo Adam et sola Christi gratia conciliatos. Et non id solum,
 sed et filiationis et haereditationis accepisse et in Christo omnia bona, ut nostra sint,
 130 quae fratris nostri sunt Vnus autem non multi mediatores uel conciliatores, unus enim
 Christus, unus saluator, non ergo praeter eum interponendi sunt alii, quantumlibet sancti
 omnes enim peccatores sunt, et egerunt, imo egent gratia dei. Solus Christus suapte dig-
 nitate et suis meritis, non ex gratia conciliat nos patri. Omnia enim pater dedit in manus
 filio. Et eum currendum quoties urgemur, fons est pietatis, non est ut eum promereamur,
 135 sanctorum intercessionibus, benignior nobis est, quam omnes sancti. Solus pro nobis

COMMEN, IN PRIOREM

[p.50]

mortuus est. Et nos toties inuitat, pulsat, expectat hortatur allicit, rogat et cogit aliquando. Venite ait ad me omneis qui laboratis et onerati estis, etc. Venite edite absque argento et caet. Audit nos senper, adest, intendit singulis, quasi non sui essent omnes, non distrahitur multitudine saluandorum, omnia nouit melius nobis, scit quibus indigeamus, praecepit ut in solo suo nomine precaremur, honorem hunc suum alteri non defert, nec patitur communem.

Homo Christus Iesus] Mirum quomodo dubitauerint hominem Christum fuisse quida haereticorum qui hic simpliciter homo dicitur: caro enim et frater noster temptatus per omnia absque peccato Et pro nobis hominem nouissimum se exhibuit et uermem, ut hominem perditum redimeret. Et primogenitus ex multis fratribus chirographum peccati deleret per crucem mortuus uere ut homo esset, qui pro homine satisfecit Christus Iesus unctione sua consecrans gentes et passione saluans Iudaeos, faciens utraque unum redemptorem.

Qui dedit semetipsum] Obtulit in remissionem omnium peccatorum seipsum sacrificium perfectum et maximum, et omnium praecedentium sacrificiorum scopum et finem pro captiuis nobis commutationem sufficientissimam. Non raptus est inuitus, sed sua sponte obediuit Semetipsum obtulit precium deo patri pro salute hu

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.51]

mani generis et reconciliatione perfecta cum inimici essemus, et ita inimici, ut etiam eum nos ipsi crucifixerimus, homines scilicet pro quibus se precium obtulit. sicut et nos in Adam peauimus. Nec dicamus non esse nos posteros Iudaeorum qui hodie quoque simile facimus non refugeremus simili occasione permoti, qua Iudaeorum primores, quibus meliores paucos habemus quin et iterum aerbis eum crucifigimus uitis nostris.

Pro omnibus] Dedit se pro omnibus. Nemo nisi nolens saluari relinquitur. Suffecit, satisfecit deo patri pro omnibus, nihil obmisit de suo, quo minus omnes redimi possint. Excusatio nulla restat nobis qui scimus, quid uel facere, uel desiderare, uel obmissa dolere, uel non indolentia deprecari, et humiliter agnoscere debeamus, et pro fide habemus et charitate deum orare, quis haec se non posse uero fatebitur? Ad huius ueritatis agnitionem si quis illuminante deo peruenerit ut credat et agnoscat certa fide unum suum deum, et conciliatorem unicum dei et hominum, hominem Christum Iesum, et qui ipse seipsum dederit ex maxima gracia redemptionis precium pro omnibus credentibus sine dubio saluabitur et perfectus fidelis et Christia nus coram deo et Christo suo reputabitur, quae ei fides reputabitur ad iusticiam ut Abraae, et est totius noui testam, et euangelicae doctrinae conclusio et summa.

COMMENT. IN PRIOREM

[p.52]

Cuius testimonium temporibus suis confirmatum est, in quod positus sum ego praedicator et apostolus. Veritatem dico non mentior. Doctor gentium in fide et ueritate.

[p.tus]

Erasmus Graece legit: Testimonium temporibus suis in quod positus sum ego praedicator etc. quod intelligo sic: Adhuc Christus ueniens se tradidit pro nobis patri, ut id

suo tempore testaretur toti orbi, omnibus hominibus redemptis, ut id omnes credant, et credendo saluentur. Noluit enim otcultum quod tot sacrificiorum figuris in ueteri testamento toties uoluit esse testatum, et in figuris representatum. Quin et ego Paulus ad hoc nostrae redemptionis euangelium praedicandum, ab eodem Christo domino positus
 175 sum segregatus et electus post alios, ut toto orbe gentibus haec praedicem annunciarer hanc dei stupendam graclam. Nuncius nupus a Christo et apostolus, licet cum Christo non uixerim, tamen ex misericordia sua, ex persecutore blasphemo me conuertit in Apostolum et ueritatis doctorem ad omnes gentes.

Veritatem dico non mentior] Celebris est fama insantae meae cumspirans minarum
 180 et caedis in disipulos, subito in multorum comitiua e caelo uoca

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.53]

tus sum, et a Christo conuersus, postea denique cum Barnaba a spiritu sancto segregatus in gentes, attestatione non modica miraculorum, et pros ctu praedicationis maximo a Iudaea per Asiam et usque ad Illyricum repleui omnia euangelio Christi. Non potest esse dubia apostolatus mei uocatio, et quod Christus me gentium doctorem dederit,
 185 testantur signa apostolatus mei, qualem et me gessi fideliter in gloriam Chrifti, non meum compendium aliquod temporale, nihilqueadmiscendo doctrinae quam in me Christus non fuerit loquutus. Et ueritate, sine omni hypocrisi et figmento, dextre et plana ueraciter, ut acepi a domino omnes tradidi.

Praedicator fuit Paulus euangelii, nullius alterius doctrinae. Iurat modestissime, quod notorium esset, et non poterat negari. Doctorem se nominat, non in uniuersitate promotus: nonenim utuiceran Aristotelem et parua logicalia, sed spiritu sancto permotus docebat sine intermissione, uerbo et exemplo, non tam nomine doctor, quam officio et assiduo studio docendi, sicut Origines, Augustinus, et Gregorius.

Volo autem uiros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira et disceptatione.

Ante omnia orandum docuerat superius pro o

COMMEN. IN PRIOREM

[p.54]

mnibus, quatenus tranquille uiuere possent, et ut ad agnitionem ueritatis omnes peruenerent saluandi. Nunc uiros et mulieres instruit, quomo do orandum de aliis necessariis incidenter, foeminarum mores instituendo, uiros primum.

Volo uiros orare in omni loco] Nondum amplissima templa erant sufficebat locus pro familia, longo tempore in cryptis praedicatum, ubicumque ecclesia erat, duo aut
 200 tres ubi locus orationis erat et praedicationis. In cubilibus, in agro, in naui, in montibus, syluis, ubique orationis locus, quia ubique dominus, ubique templum dei quod sumus nos, ubique cor fidele et deuotum Id Christus docuit: Cum inquit oraueris intra cubiculum et ora patrem in abscondito. Hodie asueuerunt multi, ut non nisi in ecclesia orare ualeant, et exaudiri credant, si tamen orant uere, et non potius multa sensuum et mentis
 205 distractione numerent potius uerba, quam corde, affectuqueet feruore leuentur in deum, et in frugilitatum suarum defectus et miserias, quarum eonsideratione oratio promoueri

debet. In omni inquit loco. Consecratus est homo et mundus totus orationi non templo Hierosolymis, sed in spiritu et ueritate orandum, id quod docuit dominus, et quae se exauditurum promisit. Caetera sunt dei prouidentiae et benignitati committenda.

TIMOTHEI EPISTOLAM.

- [p.55]
- 210 Leuantes puras manus] Non lotas Pharisaeorum more sed puras a sanguine proximorum, a foedis, libidinosisque contractibus, et a munere et usura, ab omni malo opere. Non uult Paulus more Pharisaico manus extendi, sed more desiderantium leuare ex affectu petitiones. Non obsunt omnes cerimonae, malta projant, jeu non mate, et quae uel mentis distractionem, uel hypocrisim mouere possint.
- 215 Sine ira et disceptatione) Docet nihil a deo postulandum obtine ri, nisi prius proximo conciliatus Christiana charitate fueris. Solet animum uirorum ira ocupare sicut superbia mulieres, et incontinentia. Ira autem charitati maxime contraria et inimica, oratioui locum praecludit omnino. Et nist proata reconciliatuos paupium se oraturum nemo ignoret. Non uult ignoscere, nec pietatis dona largiri, nisi peccantibus in nos, ante indulserimus,
- 220 nisi fratri offe nsam remiscimus et ut nos dilexerimus.

Similiter et mulieres in habitu ornato (amictu modesto) cum uerecundia et sobrietate (castitate) ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste preciosa, sed quod

COMMEN. IN PRIOREM

- [p.56]
- debet mulieres, promittentes (profitentes) pietatem per bona opera.*
- Mulieres post uiros docet Apostolus ne superbiant de forma, amictu, moribus et ornatu, id quod agnatum solet mulieribus uitium, etiam alioqui optime licet sint castae et prudentes, sed animum superbia et speciei corporis et ornatui praeampere uix possunt. Admittit ut habitu ornato sint, non foedo amictu et immundo, quo abhominatio maritis sint et adulterii occasio. Sed modesto amictu, ut decet castas, uere cundas et minime irritatrices,
- 225 munda, eleganter, et honeste uestiantur, hoc est, ne nuditate et superfluo ornatu uestium, et exquisita subtilitate et curiositate meretricibus assimilentur, aparantque ; affectu placendi, in plateis uestiri id enim Christianas non decet, nec maritis placere potest, nec debet. Ornentur autem legitimis monilibus, uerecundia scilicet, et sobrietate, ex uultu,
- 230 oculis, incessu, uerbis, ostendendo inuitas se offerri uirorum aspectibus, et ab aliquo desiderari in malum. Nullae semper contegi, et egre uidere uiros, multo molestius uideri. Etiam ad mari tum uerecundiam non postponant semper et ubique Gratosissimum enim monile uerecundiam habet, quisque sapiens maritus extiterit.
- Sobrietate] Ne uinolentia et crapula notetur

TIMOTHEI EPISTOLAM.

- [p.67]
- 235 ali quatenus quae lubricitatis et libidinis testes certifi sunt, uenter et genitalia proxime cito spumant et caetera impedimenta praebent foetibus optatissimis generandis. Insipientiae

et garrulitatis uitia semenafferunt, mendatii et litium matres, et nihil secreti seruare possint, seminaria malorum.

240 Castitate] Castitas sobrietate nascitur, et sunt soronres, ut Icliltet, jini foenane comtime e castae, temperantes libidines et desideria sua inhonesta ne effluent.

Ornantes se non in tortis crimibus] Non compositlone tapiuorant, O morpueaua, auri et argenti, ac adulterino colore et cerussa, fucoque peregrino. Iniuriam non faciant formae naturali, sed animi pulchritudine uirtutequeornentur.

245 Nec auro aut margaritis] Non onerent maritos impensis, colligant potius pro haeredibus, uel subueniant indigentibus in opera misericordia. Super a naturali non addant fomenta, non certare mutuum mulieres, nisi modestia et maturitate et sapientia. Stultum est margaritis uti, aurum expendendum potius in pauperes.

Vel ueste preciosa] Veste non uestibus, quod superfluae Christianos dedecant, et excusari non possint. Non ad luxum sint, sed ad necessitatem. Vnica

COMMEN. IN PRIOREM

250 quidem non sufficit, sed superfluitas non licet. Pretiositas intollerabilis, scandalizat, irritat, zelum et scquelam susat, opprimit mareum, difficile praecauetur tineis, et non sine sollicitudine et negotio. [p.48]

255 Sed quod decet mulieres, profitentes pictatem] Propensiore natura ipsas fecit ad dei cultum, ad cermonias multas et superfluas. Hanc discunt non esse pietatem, frequentare ecclesias, gestare oratoria, uel mussitare preculas, cantus mirari et organa, aspicere picturas et inclinari, cereos incendere, aquas spargere: haec qui dem pietatis signa esse deberent, sed minime sunt pietas, sed prorsus in abusum uersa sunt omnia. Pietatem profiteantur recordatione peautorum, suspiriis pro gracia et indulgentia et emendatione et sancto proposito, audire attentissime uerba dei, meditari, et ruminare audita, ut liberis postea domi recenseant. Orationes breues et feruidas. Non multas, non toties repetitas, et ex more pro numero praefixo, non quantitatem precum, sed qualitatem deus exigit. Monetam probatam charitate, non loquacitate. Domi oret, familiae prospiciat, marito obsequatur et auxiliatur. Caueat a girouago aspectu, lumen seruet operi et tenebris. Fides sine aquarum aspersione suffecerit, et pro istis omnibus exercent.

TIMOTHEI EPISTOLAM.

265 Bonaopera] Ministret liberis, marito, familiae uicinis, pauperibus, pregnantibus, puerperibus, infirmis, domui, lauando, ornando, purgando. Et omnia haec in fide agendo, certae sint, quia deo plaeant. Et sint ipsissimae charitatis officia et opera a deo impofita, et oueuemiae janctae optimi fructus. Si uacet lectioni incumbant, et pueris itidem doceant, moneant, corrigant et caetera, haec uera pietas. [p.49]

Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum, sed esse in silentio.

270 Viris quidem permittitur ut in coetu quae de auditis non intelligit, a presbyteris inquirat, et si quid ei spiritus reuelet loquatur cum modestia, et sine disoepatione. Non prohibetur

a uerbo ueritatis proponendo uir scripturas intelligens, qualescumque . Voluit passim
 quini et seni pariter prophetarent, etiam in ecclesia cantum et organa et psallentium
 mores et assiduum studium non docuit, in cordibus psallere et spiritualibus hymnis
 275 domino canere mente non spiritu Christianos omnes docet. Mulieres uero in ecclesia
 sileant, domi uiros interrogent, siquid discendum fuerit, et in silentio, ne sensu abundant,
 et litigent uerbis et sensu proprio.

COMMEN. IN PRIOREM

[p.60]

Dooere autem mulieri non permitto] Non audeo adiicere, in coetu uirorum, sic ut liceat
 eis in ecclesia foeminarum: sensu enim infirmae sunt et instabiles. Viros presbyteros,
 280 senes habeant, a quibus foeminarum congregatio instruat publicae. Nemo uero negauerit
 aliquot pariter conferre posse de auditis et lectis, ac legere scripta sancta in publico, sic,
 ut intelligant. Verum sine intellectu, orare, legere, canere, psallere, opus est sine omni
 utilitate et maxima temporis iactura, sola ignorantia et pigritia monachorum introduxit
 haec omnia. Olim doctae erant moniales et seruire hoc poterant, deuotioni. Hodie non
 285 tam obedientia excusat, quam dementia culpatur. Quid enim inutilius potuerit institui, quid
 stultius ex cogitari, quam ut tantum temporis expendant in uerbis nihil significantibus,
 et reliquum tempus ab operi illius fatigatione, otio, et remissione, deperdi, ut omne
 carum tempus longe quam somnium sit eis in fructuosius etc. Vt autem docere non
 permittuntur ita doceri iubentur, ut Christianae sint, et dei uerbum ignorent minime. Hic
 290 maior querela locum habet.

Nec dominari in uirum] Foedum esset marito superbiae fomentum, contemptus
 uiri. Monere potest, rogare blandiri, sed esse in silentio, parce loqui et breuiter, et cum
 reuerentia et timore, illico admo

TIMOTHEI EPISTOLAM. 61

nita tacere, taceat. Irato marito non respondeat, tempus capiet oportunius. Semel et non
 295 crebro repetat. Lingua mulierum diligentius moderanda, natura propensiores sint ad
 cauillationes. Non etiam Circumcursari in aedes alienas, non morari in plateis Non foris
 plurimos miscere sermones, domi agant in silentio.

*Adam enim primus formatus est, deinde Eua. Adam non rust deceptus, sed mulier
 seducta, obnoxia facta est praeuauaricationi.*

Ne quo pacto superbiendi ansa mulier sibi uendict donandi in uirum, admonet Aposto-
 lus meminerit originis suae, quam a uiro sumpta accepit, qui primo conditus erat a deo.
 300 Natura denique perfectior et absolutior et sapientia clarior, et ad seductionem nem cautior ac
 fortior, quo sopore merso, e costa formata est Eua, ut unum corpus et os uero uno corpore
 amoris uinculo arctius constringerentur, primus tempore et uirtute, Eua posterior utroque
 . Ideo duci, instrui, parere, sequi debet et se agnoscere dei ordinatione subiectam.

Adam non fuit deceptus] A serpente non audente eum aggredi, sine dubio uincendo.
 305 Non fefellisset mendatio tam impudentissimo. Non ambiuisset

COMMEN. IN PRIOREM

[p.62]

excellentiam, non colloquium tulisset, nisi in gratiam mulieris, consortis, amicae, cui cum haec placere uideret, Adam, delitias suas contristare non poterat, sed acquieuit roganti mulieri attendens, praecepti oblitus et parum curius.

Mulier seducta, obnoxia facta est praeuaricationi] Seducta mendaciis, inuidia, dolo, blasphemiam diaboli et permissione, dispensationeque diuina. Nondum iusta, sed iusticiae originem nacta, qua proficere debuisset et progredi, gracia dei praesente, et praecepto accepto retrocessit, transgressa mandatum et uerbis dei non credens, sed primo infidelitatis peccato superata, superbia, auaritia, gula et luxuria decepta fuit, et uiro insuper insidiata blanditiis et instantia traxit in praeuaricationem, ut pariter cum ea coeperit dubitare si uero haec deus praedixerit, mortem scilicet imminere, qua post gustum uideret superuiuentem, ut ipse peauerit, cui semel seductrix facta, post hac directricis et doctoris munus parum nunquam fuerit, uel aequum praestare, uel praesumere. Semel tam perniciosae suasioni consentiens Adam, merito suspectam habuit omnem mulieris informationem. Et ipsa experimento sumptae fragilitatis et insipientiae cum perfecta esset, nunc bis misera, et admonita sui praesumere doctrinam non audeat solidae ueritatis

TIMOTHEI EPISTOLAM.

[p.63]

Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserint in fide et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

Sub dita quidem sit uiro mulier, et humiliter segerat inter uiros et in ecclesia, agnoscatque mentis imbecillitatem et inconstantiam, ut sibi docendi munus in ecclesia non arroget: uerum non a uiris contemnenda est, quam per generationem liberorum beatam fecit dei munificentia, et insigni munere illustrauit. Quid enim admirabilius in rerum natura generatur, quam in utero foeminae, non tantum corpus humanum, sed et anima creando infunditur, cuius generationis, nutritionis et educationis pariter et instructionis officium contulit deus in mulierem, et in cunabula pietatis tradendae et perfectus commisit matribus ut et lacte pascant. So lido cibo a uiris nutrantur, et in fide et sacris dogmatibus perfecti: audiant et sequantur. Curet igitur liberorum mater, ut in ea quam a teneris unguiculis a se fidem et dilectionem dei imbiberunt filii, in eis permaneant, iugiter inculcando fidem et timorem dei, ut sancti sint moribus ab omni contagione criminum sibi perpetuo cauentes, carni et sanguini non indulgentes et dei mandata quibus eos mater pueros edocuit semper memoria cogitantes: sancti sint et permaneant corpore et spum. Sobrietatem in primis curantes, ut cibo et potu

COMMEN. IN PRIOREM

[p.64]

somno, otio, lusibus, lenociniis, indulgentia, sodalitate, caueant incumbere, sed potius inculcare studeant matres filiis, quos deo genuerint et proximis, fidem dilectionem, sanctimoniam, pudicitiam, sobrietatem.

CAPVT III.

Fidelis sermo.

Quae tibi filio meo dilecto ducenda ad populum scribo, ut Christi aposte lus et tibi pater, scribo quae certissima habeas, et tam quae nunc dixi de uiris et mulieribus, quam nunc, scribenda, scias a domino reuelata, et fidelia, et Christi doctrinas esse qui in me loquitur. Non sunt hominum uerba, mendatia, nihil ex me loqui in ecclesiam audeo, nec opiniones
5 et fabulas. Fidelis est omnis sermo dei et essicax.

Siquis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

Episcopus Graece obseruator, speculator, super intendens, et custos dicitur. Offitium episcopale est, bona procurare, et a malis custodire, curam proximi salutis gestare. Nihil autem melius quam pascere, et id uerbo dei, pascuis salutis. Qui ergo desiderat huiusmodi exercitia conferre in proximum, opus bonum desiderat ex charitate propter deum. ut
10 benefaciat